

PDF VERSION BY

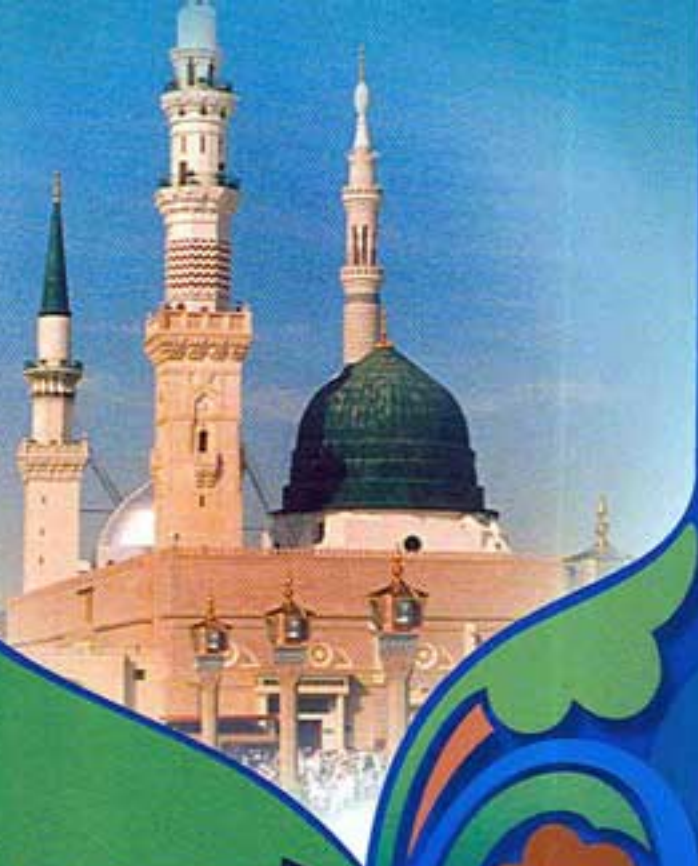

ParsTech

2007

www.parstech.org

نسخه با کیفیت بالای (High Resolution)
این کتاب بر روی لوح فشرده موجود است.

مسجد اہلبی (ص)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسجد النسيبي
صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ

مسجد النبی ﷺ

نخستین اقدام رسول خدا در مدینه منوره ساختن مسجد بود. پیش از آن، در قبا نیز مسجدی به دست آن حضرت و اصحاب بزرگوارشان ساخته شد که چنین اقدامی نشان از اهمیت نقش مسجد در اسلام دارد.

مسجد النبی ﷺ

شریف ترین مسجد پس از مسجد الحرام، مسجد النبی است که در مدینه منوره واقع شده است. رسول خدا ﷺ درباره نماز خواندن در این مسجد فرمود:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَشْرَةَ
آلَافٍ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِيهِ تَعْدِلُ مِائَةَ أَلْفِ صَلَاةٍ».

«نماز در مسجد من نزد خداوند، برابر با ده هزار نماز در مساجد دیگر است، جز مسجد الحرام، که نماز در آن برابر با صد هزار نماز است.»

مسجد النبی ﷺ در بنای نخستین

بیشتر مورخان معتقدند که مساحت مسجد در آغاز، حدود ۱۰۶۰ متر مربع بوده است. (یعنی ۷۰ ذراع طول و ۶۳ ذراع عرض) اما پس از بازگشت رسول خدا ﷺ از غزوه خیبر در سال ۵۷ هـ. ق، به دلیل افزایش تعداد مسلمانان، به مساحت مسجد افزوده شد و طول و عرض آن هر یک، به حدود یکصد ذراع افزایش یافت و مساحت آن به ۲۴۷۵ متر مربع رسید و در نتیجه مسجد به شکل مربع در آمد.

مسجد النبی ﷺ در توسعه عمر بن خطاب

عمر بن خطاب در سال ۱۷ هـ. ق. از طرف غرب ۲۰ ذراع (۱۰ متر)، از جانب قبله ۱۰ ذراع (۵ متر) و از سوی شمال ۳۰ ذراع (۱۵ متر) به مسجد افزود و در نتیجه طول مسجد به ۱۴۰ متر و عرض آن به ۶۰ متر و مساحت آن به ۳۵۷۵ متر مربع رسید.

مسجد النبی ﷺ در توسعه عثمان بن عفان

عثمان بن عفان در سال ۲۹ - ۳۰ هـ. ق، ۴۹۶ متر مربع به

مسجد النبی ﷺ افزود و مساحت آن به ۴۰۷۱ متر مربع رسید و تا زمان ولید بن عبدالملک به همین شکل باقی ماند.

مسجد النبی ﷺ در توسعه ولید بن عبدالملک

ولید در سالهای (۸۸ - ۹۱ ه. ق.) ۲۳۶۹ متر مربع به مساحت مسجد افزود و مساحت آن به ۶۴۴۰ متر مربع رسید.

مسجد النبی ﷺ در توسعه مهدی عباسی

مهدی عباسی در سال ۱۶۱ ه. ق، بار دیگر دست به توسعه مسجد زد و مساحت آن را به ۸۸۹۰ متر مربع رساند.

توسعه مسجد النبی ﷺ در عصر ممالیک

در عصر ممالیک، قایتبای به سال ۸۸۸ ه. ق. ۱۲۰ متر مربع به مساحت مسجد افزود و مساحت آن را به ۹۰۱۰ متر مربع رساند.

مسجد النبی ﷺ در توسعه دوران عثمانی

سلطان عبدالمجید عثمانی در سالهای (۱۲۶۵ -

۱۲۷۷ هـ. ق.)، ۱۲۹۳ متر مربع به مساحت مسجد افزود و مساحت آن را به ۱۰۳۰۳ متر مربع رساند.

افزوده‌های دوره سعودی در مسجد النبی ﷺ

پس از روی کار آمدن سعودیان، در توسعه اول سال ۱۳۷۲ هـ. ق.) ۶۰۲۴ متر مربع به مساحت مسجد افزوده شد

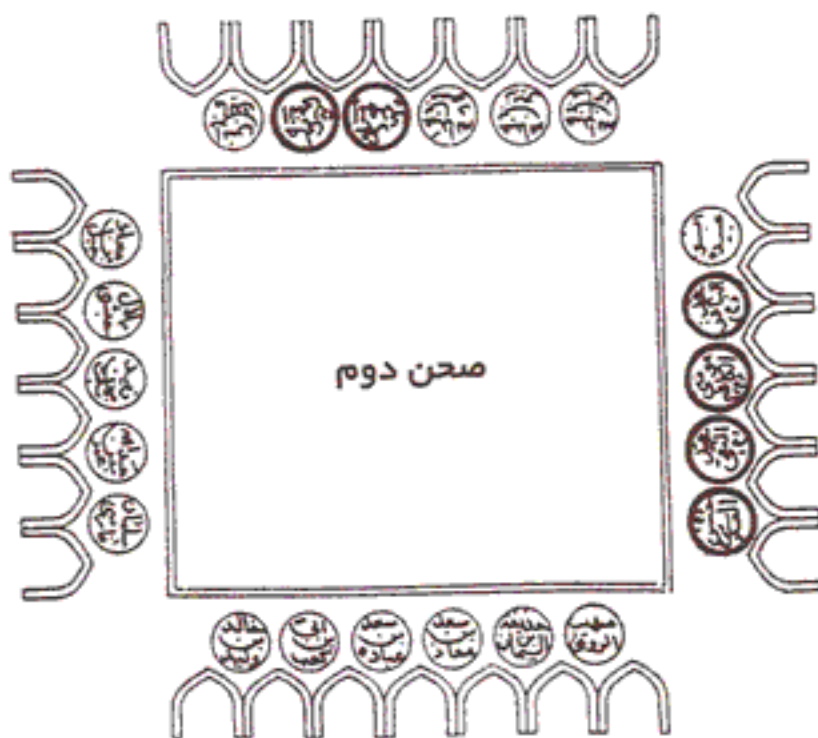

و مساحت کل مسجد را به ۱۶۳۲۷ متر رسید. در توسعه دوم که از سال ۱۴۰۵ هـ. ق. آغاز شد. ۸۲۰۰۰ متر مربع دیگر به مساحت مسجد افزوده شد و مساحت آن به ۹۸۵۰۰ متر مربع رسید که بیش از ۱۶۷۰۰۰ نمازگزار را در خود جای می‌دهد.

گفتنی است که با توسعه اطراف حرم هزاران

نفر دیگر به ظرفیت نمازگزاران افزوده شده است.

آنچه از آثار و اسامی امامان شیعه و خلفا و برخی صحابه بر کتیبه‌های مسجد النبی ﷺ به چشم می‌خورد، یادگاری از سلاطین عثمانی است که میان فرق اسلامی جمع کرده است. و جالب است که نام امام زمان به صورت «محمد المهدی» بر یکی از کتیبه‌ها به گونه‌ای نوشته شده که کلمه «حی» از درون این طرح جلوه گر است.

بخش های مختلف مسجد النبی ﷺ

روضه شریفه:

قسمتی از مسجد النبی که در ناحیه جنوب شرقی (رو به سمت قبله) قرار دارد، به نام روضه مطهر شناخته می شود. این قسمت فضیلت زیادی دارد و در حدیثی از رسول خدا ﷺ به عنوان باغی از باغ های بهشتی معرفی شده است؛ «مَا بَيْنَ قَبْرِي وَ مِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ» روضه شریف ۳۳۰ متر است که طول آن ۲۲ متر و عرض آن ۱۵ متر می باشد. در محدوده روضه مطهر سه مکان مقدس دیگر نیز وجود دارد که عبارتند از:

۱- مرقد مطهر پیامبر ﷺ ۲- منبر ۳- محراب.

مرقد مطهر رسول خدا ﷺ

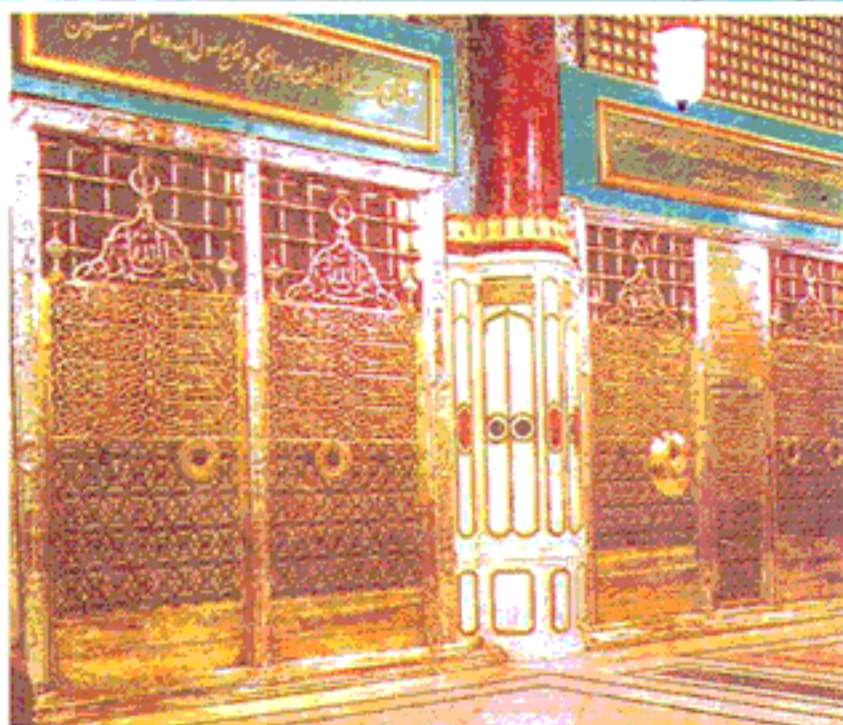
یکی از بهترین نقاط مسجد، مدفن رسول خداست. پیامبری که محبوب خدا و خلق بود و میراث های گرانبهای اسلام، حاصل تلاش بیست و سه ساله آن حضرت است. در کناره شرقی مسجد، رسول خدا ﷺ حجره هایی برای زندگی همسران خود ساخته بود که تا قریب نود سال پس از

رحلت آن حضرت نیز سرپا بود. ابتدا حجره‌ای برای سوده، پس از آن برای عایشه و در امتداد آن حجره‌ای برای حضرت فاطمه علیها السلام ساخته شد. مورخان نوشته‌اند که رسول خدا صلی الله علیه و آله در حجره‌ای که وفات یافت، دفن شد.

مرقد رسول خدا صلی الله علیه و آله در زمان خلیفه دوم در اتاق کوچکی قرار داشت و تا زمان توسعه مسجد در عهد ولید، به همان شکل باقی بود، در آن زمان که قسمت شرقی مسجد توسعه یافت مرقد مطهر نیز در مسجد قرار گرفت.

اکنون محدوده حجره طاهره که مرقد نیز داخل آن قرار دارد ۲۴۰ متر (۱۶ متر طول و ۱۵ متر عرض) مساحت دارد که ضریحی مطلقاً در اطراف آن کشیده شده است. در چهار گوشه حجره طاهره چهار ستون مستحکم بنا شده است که گنبد سبزی بر روی آن قرار دارد. این حجره دارای چند در است. در حجره فاطمه علیها السلام که نشانه محل حجره آن حضرت است. در تهجد در شمال حجره و در وفود یا باب الرحمه در جهت غرب و در توبه یا باب الرسول در جهت جنوب (قبله).

در حجره طاهره محلی به عنوان قبر فاطمه علیها السلام با بقعه کوچکی مشخص شده و در داخل ضریح جای گرفته است. در قسمت جنوبی این بقعه نیز محراب فاطمه علیها السلام قرار دارد.

منبر:

یکی از مکانهای مقدّس در مسجد، محلّ منبر رسول خدا ﷺ است. در روایات آمده است که پیامبر در آغاز با تکیه بر درخت خرما، به ایراد خطبه می‌پرداخت، یکی از اصحاب پیشنهاد ساختن منبری را داد تا رسول خدا ﷺ روی آن بنشیند تا هم مردم او را ببینند و هم آن حضرت از ایستادن خسته نشود. این منبر دارای سه پله بوده است. منبر رسول خدا ﷺ هشت بار نوسازی شده هر بار در جای پیشین خود قرار داده شده است.

منبری که در حال حاضر وجود دارد منبری است که سلطان مراد عثمانی در سال ۹۹۹ هـ. ق. دستور ساخت و نصب آن را داد. این منبر دارای دوازده پله می‌باشد و یک اثر ارزشمند هنری است.

محراب:

محراب در محلی ساخته شده است که رسول خدا ﷺ در آنجا نماز می‌گزارد. و در اینکه محل نماز آن حضرت همین محراب فعلی است تردیدی نیست. زمانی که ولید دستور توسعه مسجد را داد و عمر بن عبدالعزیز آن را اجرا کرد، بر جایگاه نماز رسول خدا محرابی ساخته شد. محراب‌های دیگری نیز که محل نماز برخی خلفا بوده در مسجد ساخته شده است.

ستون های مسجد

سقف مسجد پیامبر ﷺ بر ستون هایی قرار داشت که علاوه بر نگهداری سقف، مورد استفاده رسول خدا و اصحاب آن حضرت بود، از ستون های هشتگانه زمان آن حضرت خاطرات ویژه ای باقی مانده که موجب تقدس آن شده است. هر بار که مسجد باز سازی می شده محل این ستون ها تغییر نمی کرده، جز این که ستون های قدیمی جای خود را به ستون های جدید می داده است. طبیعی است با توسعه مسجد ستون های جدیدی نیز بر آن افزوده می شد؛ به طوری که اکنون نزدیک به ۷۰۶ ستون در مسجد وجود دارد. ستون هایی که در محل قدیمی مسجد، در قسمت جنوبی آن قرار داشته اکنون با رنگ سفید از بقیه ستون ها مشخص شده که ویژگی برخی از آنها عبارت است از:

۱. ستون مَحْرَس:

علی بن ابی طالب ؑ در کنار این ستون می ایستاد و از رسول خدا ﷺ محافظت می کرد. اسطوانه محرس را به نام استوانه علی بن ابی طالب ؑ نیز می شناسند؛ زیرا آن حضرت در کنار آن نماز می گزارده است.

۲ - ستون توبه:

این ستون را «استوانه ابولبابه» نیز نامیده‌اند. چه اینکه ابولبابه، پس از کاری که به سود یهودیان بنی قریظه از او سر زد، تحت فشار وجدان قرار گرفت و به منظور توبه و تنبیه خویش، خود را به ستون بست و افزون بر ده شبانه روز بر آن حال باقی ماند و تنها در اوقات نماز و هنگام قضای حاجت دخترش او را از ستون می‌گشود. تا اینکه بر پیامبر خدا ﷺ در مورد پذیرش توبه ابولبابه وحی نازل شد، آن حضرت به مسجد آمد و او را از ستون باز کرد.

نماز و توبه در کنار این ستون فضیلت دارد.

۳. ستون وفود:

یکی از کارهای روزانه رسول خدا ﷺ ملاقات با سران قبایل بود. محل این ملاقاتها در کنار ستونی از ستونهای مسجد بود که بعدها به نام اسطوانة الوفود معروف شد و اکنون نیز به همین نام شناخته می شود.

۴. ستون سریر:

محلّی است که رسول خدا ﷺ تختی از شاخه های خرما در کنار آن می گذارد و روی آن به استراحت می پرداخت.

۵. ستون مهاجرین:

علّت انتخاب نام مهاجرین برای این ستون، شاید این بوده است که مهاجران مکه در کنار این ستون نماز می گزاردند و می نشستند. این ستون به نام عایشه نیز شناخته می شود؛ زیرا از عایشه نقل شده است که اگر مردم فضیلت نماز در کنار این ستون را می دانستند بر سر آمدن کنار آن قرعه می زدند و به همین دلیل به آن «ستون قرعه» هم گفته شده است.

۶ - ستون تهجد:

در روایت است که پیامبر خدا ﷺ شب هنگام که مردم، مسجد را به سوی خانه هایشان ترک می کردند، حصیری در کنار این ستون می گستراند و به تهجد و نماز شب می پرداخت و به همین مناسبت به این اسم معروف شد.

۷ - ستون مربّعة القبر:

این استوانه که به آن مقام جبرئیل نیز می گویند چسبیده به ضلع شمالی ضریح مطهر است و در خانه حضرت فاطمه علیها السلام از آنجا گشوده می شده است. و این همان دری است که به روایت ابن عباس پیامبر خدا ﷺ هر روز پنج بار - در وقت نمازهای پنجگانه - به مدت نه ماه کنار آن در می ایستاد و می گفت: «الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»^۱.

۸. ستون مخلقه:

رسول خدا ﷺ در آغاز بر تنه درخت خرمایی تکیه می‌کرد و خطبه می‌خواند. نوشته‌اند زمانی که برای آن حضرت منبر ساخته شد از این درخت ناله‌ای برخاست شبیه ناله شتر ماده‌ای که از بچه خود جدا شود و از این رو، این ستون را، ستون حنّانه نامیده‌اند.

ستون مخلقه در محلّ همان تنه نخل نصب شده است و از آنجا که با خلّوق خوشبو و معطر می‌شده، ستون مخلقه نامیده شده است.

صفه

صفه نام مکانی است که گروهی از مهاجران مسلمان بی‌سرپناه در سال‌های اولیه هجرت در آنجا سکونت داشتند. زمینی که به آنها اختصاص داده شده بود حدود ۹۶ متر مساحت داشت و مسقف بود و در میان باب جبرئیل و باب النساء قرار داشت.

افرادی مانند بلال، ابوذر، مقداد، حذیفه و... از اصحاب صفه بوده‌اند.

مقام جبرئیل:

این محلّ بدان جهت به عنوان مقام جبرئیل شناخته

شد که این فرشته مقرب الهی از آنجا بر رسول خدا ﷺ وارد می‌شد و به خدمت آن حضرت می‌رسید. این محل اکنون داخل حجره شریفه قرار دارد و قابل دسترسی نیست.

درهای نخستین مسجد

۱. باب الرحمة:

این در، در دیوار غربی مسجد قرار دارد. نامگذاری این در به «رحمت» برگرفته از حدیثی رسول خدا ﷺ است که به درخواست شخصی که از این در وارد شده بود، از خداوند طلب نزول باران کرد و پس از هفت روز نیز طبق درخواست همان شخص تقاضای قطع باران گردید. این در را باب «عاتکه» نیز می‌نامند.

۲. باب جبرئیل:

این در، مدخل ورودی رسول خدا ﷺ بوده و در دیوار شرقی مسجد قرار دارد، در روایت آمده است: رسول خدا ﷺ در مدخل این در با جبرئیل ملاقات کرد و از این رو به باب جبرئیل نامگذاری شد.

۳. باب السلام:

این در نیز در دیوار غربی مسجد قرار دارد و از زمان بنای نخستین مسجد وجود داشته است.

۴. باب النساء:

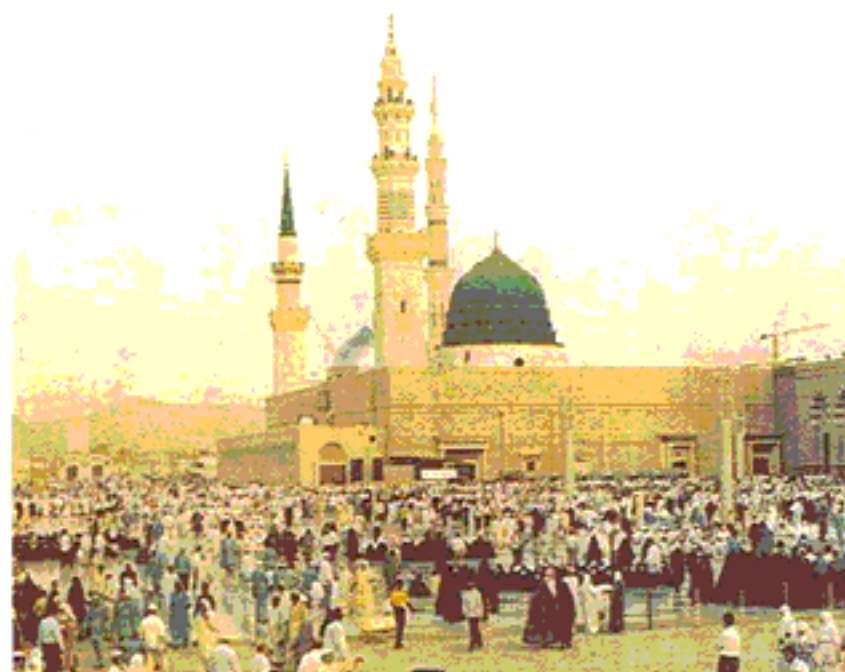
یکی از درهای مهم، که با توسعه مسجد در عهد خلیفه دوم ایجاد شد، باب النساء است. که هم اکنون نیز بدین نام شهرت دارد. این در، اختصاص به رفت و آمد زنها به مسجد داشته است. در توسعه های بعدی، ده ها در جدید به مسجد افزوده شده است.

مناره‌های مسجد

زمانی که ولید مسجد را توسعه داد، چهار مناره بر چهار گوشه مسجد النبی ساخت، این مناره‌ها در گذر زمان جای خود را به مناره‌های بزرگتر و محکم‌تری داده و مناره‌های جدیدی نیز برای مسجد ساخته شد.

چهار مناره اصلی مسجد عبارتند از: مناره‌های سلیمانیه و مجیدیه که در دو سوی ضلع شمالی قرار گرفته و مناره‌های قایتبای و باب السلام که در دو سوی ضلع جنوبی (قبله) واقع شده‌اند. در حال حاضر مناره‌های دیگری نیز بر مسجد افزوده شده و تعداد آنها به ده رسیده است.

زیارت حضرت رسول ﷺ

هرگاه به مدینه الرسول وارد شدی، پس از غسل زیارت و خواندن اذن دخول از در جبرئیل داخل شو، و مُقَدَّم دار پای راست را، پس صدمرتبه **اللَّهُ أَكْبَرُ** بگو. آنگاه دو رکعت نماز تحیت مسجد بگزار و به سمت حجره شریفه حرکت کن و در آنجا بایست و بگو:

«الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ الرِّسَالَةَ، وَأَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَعَبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصاً حَتَّى آتَيْتَكَ الْيَقِينَ، فَصَلَّواتُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الطَّاهِرِينَ».

پس رو به قبله بایست به گونه ای که دوش چپ به جانب قبر باشد، و دوش راست به جانب منبر، و بگو:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،

وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ
رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَّكَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَشْهَدُ
أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ رِسَالَاتِ رَبِّكَ، وَنَصَحْتَ لِمُتِّكَ،
وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَعَبَدْتَ اللَّهَ حَتَّى أَتَيْكَ
الْيَقِينَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَأَدَيْتَ الَّذِي
عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ، وَأَنَّكَ قَدْ رَوَّفْتَ بِالْمُؤْمِنِينَ،
وَعَلَّظْتَ عَلَى الْكَافِرِينَ، فَبَلَغَ اللَّهُ بِكَ أَفْضَلَ
شَرَفٍ مَحَلِّ الْمُكْرَمِينَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَنْقَذَنَا
بِكَ مِنَ الشُّرْكِ وَالضَّلَالَةِ، اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ صَلَوَاتِكَ
وَصَلَوَاتِ مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَأَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ
وَعِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، وَأَهْلِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ،
وَمَنْ سَبَّحَ لَكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ
وَالْآخِرِينَ، عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ
وَأَمِينِكَ وَنَجِيِّكَ وَحَبِيبِكَ وَصَفِيِّكَ وَخَاصَّتِكَ
وَصَفْوَتِكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ، اللَّهُمَّ أَعْطِهِ
الدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ، وَآتِهِ الْوَسِيلَةَ مِنَ الْجَنَّةِ، وَابْعَثْهُ
مَقَاماً مَحْمُوداً يَغْفِيهِ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ، اللَّهُمَّ
إِنَّكَ قُلْتَ: «وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ
فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ

تَوَاباً رَحِيماً»، وَإِنِّي أَتَيْتُكَ مُسْتَغْفِراً ثَابِتاً مِنْ
ذُنُوبِي، وَإِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكَ
لِيَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي».

و حاجت خود را بطلب، امید است که برآورده شود
اِنْ شاء الله تعالى.

پس درودهای مخصوص رسول خدا ﷺ را بخوان:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا حَمَلْتَ وَحْيَكَ وَبَلَغَ
رِسَالَتِكَ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا أَحَلَّ حَلَالُكَ،
وَحَرَّمَ حَرَامَكَ، وَعَلَّمَ كِتَابَكَ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
كَمَا أَقَامَ الصَّلَاةَ، وَآتَى الزَّكَاةَ، وَدَعَا إِلَى دِينِكَ،
وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا صَدَّقَ بِوَعْدِكَ، وَأَشْفَقَ مِنْ
وَعِيدِكَ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا غَفَرْتَ بِهِ
الذُّنُوبَ، وَسَتَرْتَ بِهِ الْعُيُوبَ، وَفَرَجْتَ بِهِ
الْكُرُوبَ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا دَفَعْتَ بِهِ
الشَّقَاءَ، وَكَشَفْتَ بِهِ الْغَمَاءَ، وَأَجَبْتَ بِهِ الدُّعَاءَ،
وَنَجَّيْتَ بِهِ مِنَ الْبَلَاءِ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا
رَحِمْتَ بِهِ الْعِبَادَ، وَأَخْيَيْتَ بِهِ الْبِلَادَ، وَقَصَمْتَ بِهِ
الْجَبَابِرَةَ، وَأَهْلَكْتَ بِهِ الْفَرَاغَةَ، وَصَلِّ عَلَى

مُحَمَّدٍ كَمَا أَضَعُفَتْ بِهِ الْأَمْوَالُ، وَأَخْرَزَتْ بِهِ مِنَ
 الْأَهْوَالِ، وَكَسَرَتْ بِهِ الْأَصْنَامَ، وَرَحِمَتْ بِهِ
 الْأَنْامَ، وَصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا بَعَثَتْهُ بِخَيْرِ الْأَذْيَانِ،
 وَأَعَزَّتْ بِهِ الْإِيمَانَ، وَتَبَّرَتْ بِهِ الْأَوْثَانَ،
 وَعَظَّمَتْ بِهِ الْبَيْتَ الْحَرَامَ، وَصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَأَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ الْأَخْيَارِ وَسَلِّمْ تَسْلِيمًا».

حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت

